

پیشگفتار مؤلفان

کتاب حاضر که ویراست هفتم آن را پیش رو دارید از مجموعه مبانی روشهای میدانی باستانشناسی است که پرفسور رابرت ف. هایزر فقید در سال ۱۹۴۹ آن را ویراستاری کرد. کتاب مذکور با جلد فنی و کمتر از صد صفحه بود که فصول آن را عمدتاً دانشجویان نوشته بودند و به شکل کتاب مبانی روشهای میدانی برای باستانشناسی کالیفرنیا مرکزی طراحی شده بود. کتاب فوق را انتشارات ملی میلبرا در کالیفرنیا طی چندین بازبینی و تا سال ۱۹۷۵ چاپ کرد و در این سال بود که شرکت انتشاراتی میفیلد جای آن را گرفت.

کتاب به چندین چاپ رسیده است و اولین چاپ آن با جلد سخت در سال ۱۹۵۸ منتشر شد. در ساختار عمده آن در ویراست منتشره در سال ۱۹۶۷ هایزر و گریهم تجدید نظر کردند و به قابل استفاده‌ترین کتاب روشهای میدانی در شمال امریکا مبدل گردید. ویراست ششم آن را که هستر و همکاران (۱۹۷۵) منتشر کردند، چشم انداز

کتاب و جامعیت آن را فراتر برد و در پی آن بود که به برخی نقدهای مرتبط با ویراست ۱۹۶۷ پرداختند. مجلد حاضر به نحو گسترده‌ای بازنویسی و تجدید سازمان یافته است. اگرچه پرفسور هایزر در سال ۱۹۷۹ درگذشت، پیش از آن نسخه‌ای نهایی از ویراست ۱۹۷۵ را به هستر داده بود که برخی اشتباهات آن را همراه با نظرهایی برای بازبینیهای بعدی در حاشیه آن نوشته بود که البته تعدادی از آنها در اینجا به کار رفته است. با اینکه بسیاری از ارجاعات قدیم‌تر و مبهمی را که وی علاقه‌ای وافر به آنها داشت حذف کرده‌ایم، نقل از منابع قدیم‌تر منتخب را ادامه خواهیم داد، زیرا حس می‌کنیم که در ایجاد حسی از پیشینه و تاریخ روشهای میدانی برای دانشجویان مبتدی مهم خواهد بود. هایزر همیشه کتاب فوق را در قالب نهایی آن ملاحظه می‌کرد، البته نه به عنوان کتاب مبانی درباره «چگونه باستانشناسی کردن» بلکه به عنوان راهنمایی برای رویکردهایی که باستان‌شناسان از آنها در بررسیهای میدانی، کوشها و مستندسازی انواع مختلف محوطه‌ها استفاده کرده‌اند.

می‌خواهیم که این هفتمین چاپ را به یاد و خاطره پرفسور هایزر تقدیم نماییم. وی اعمال میدانی گسترده‌ای در کالیفرنیا، حوضه کبیر و مکزیک انجام داد. شاید چالش برانگیزترین عملیات میدانی وی در محوطه اولمک در لاونتا در سال ۱۹۵۵ بود. مکان فوق به طور حتم جایی بود که وی حفاظت شده‌ترین کشف میدانی خود را انجام داد. مجموعه پیکرکهای ایستاده اولمک در صفحه قبل نشان داده شده است. توضیحی مشروح درباره چگونگی کشف این پدیدار و خوانش محتاطانه مکان لایه نگاشتی آن را می‌توان در دراکر و همکاران (۱۹۵۹: ۱۵۲-۱۶۱) یافت.

مجموعه پیکرکهای اولمک (پیشکشی شماره ۴) که رابرت ف. هایزر در لا وِنتا، تاباسکو، مکزیک در سال ۱۹۵۵ کاوش کرده است.

سپاسگزاری

در کتابی با چنین چشم‌انداز وسیع و افراد بسیاری که در بسط و پیشبرد آن مشارکت داشته‌اند، به راستی غیرممکن است سپاس خود را از فردفرد آنها ابراز نماییم. دانشجویان و همکاران بسیاری وجود داشتند که دستیارانی ارزشمند برای ما بوده‌اند. به علاوه همکاران دیگری بوده‌اند که در فراهم آوری ارجاعها، تصاویر و کارهای دیگر ما را یاری کرده‌اند. این افراد بر حسب حروف الفبا به ترتیب زیر هستند: الیزابت اندروز، استفن ل. بلک، ل. کارلسون، مایکل ب. کالینز، دارل کریل، ا. موت دیویس، پل گلدبرگ، جان آ. گریهم، جسیکا جانسون، داندل ر. لوئیس، رابرت ج. مالوف، جوزف مایکلز، پل استارک، دی آن استوری، دیوید هرست تامس و موزه تاریخ طبیعی امریکا، دیوید ون هورن، و بسیاری از اعضای آزمایشگاه تحقیقاتی باستان‌شناختی تگزاس واقع در دانشگاه تگزاس در اوستین.

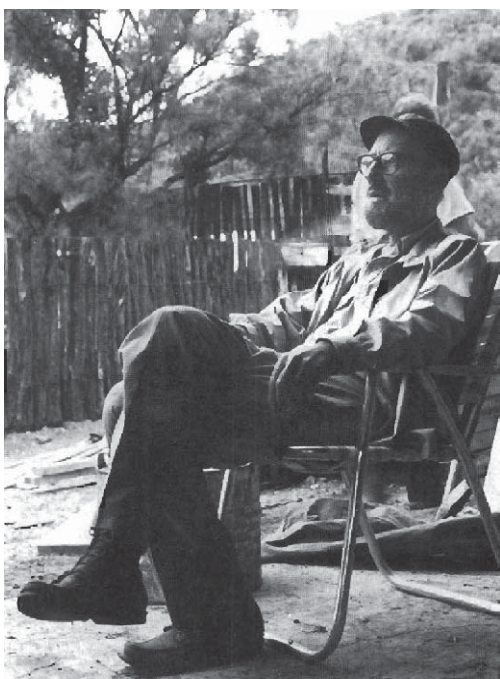
در ادامه همکاران گران‌سنگ خودمان هستند (از جمله کسانی که از زمان چاپ، ۱۹۷۵، با ما بوده‌اند) که مهارت و دانش خود را در این کتاب ارائه داده‌اند. برای برخی این گونه بوده است که همیشه فصول مربوط به آنان باید سال به سال به ایشان برگشت داده می‌شد و این برای ضرورت روزآمد کردن است که روند شگفت‌انگیز پیشرفتهای باستان‌شناسی موجب می‌شود. چگونگی اشتیاق و کمک‌رسانی آنها به صورت یک راز باقی می‌ماند، اما البته اعتباری برای میزان دانش آنها خواهد بود. فصولی را که این نویسندگان نگاشته‌اند منعکس‌کننده این مورد است که باستان‌شناسی تا چه حد متنوع شده است، انگاره‌های وسیعی که باستان‌شناسان در قالب آنها برنامه‌ریزی کرده و عملیات میدانی خود را اجرا می‌کنند و انتشارات گسترده‌ای که شاخص این رشته در پایان قرن بیستم خواهند بود.

همچنین طی دهه گذشته چندین منتقد کتاب بوده‌اند که گاهی تمام فصول را می‌خواندند، و گاهی تمام آن را مقابله کرده‌اند. این افراد نصایح سودمندی داده و شاید مهم‌تر، اغلب نظری را بیان کرده‌اند که البته برای چنین کتابی ضروری می‌نماید. تلاش کرده‌ایم تا حد امکان نظرات آنان را مورد توجه قرار دهیم و قدردان تلاش‌هایشان هستیم. از جمله آنها می‌توان افراد زیر را نام برد: ج. م. آدوواسیو، مرسیپرست کالج؛ مری بیودری، دانشگاه بوستون؛ کالین باسبی، مشاوران تحقیقات حوضه آبریز؛ ریچارد ی. فورد، دانشگاه میشیگان؛ سیلویا گینز، دانشگاه ایالتی آریزونا؛ ا. ب. چلکز دانشگاه ایالتی ایلینویز؛ رزماری آ. جویس، دانشگاه کالیفرنیا، برکلی؛ و. فردریک لیمپ، نقشه برداری باستان شناسی آرکانزاس؛ باربارا میلز، دانشگاه آریزونا؛ تیموتی ر. پوکنتات، دانشگاه اوکلاهما؛ جروم س. رز، دانشگاه آرکانزاس، فایت ویل؛ جیمز شوئیوتز، دانشگاه ایالتی آریزونا؛ دیوید هرست تامس، موزه امریکایی تاریخ طبیعی؛ نیکلاس توث، دانشگاه ایندیانا؛ گیل واگنر، دانشگاه کارولینای جنوبی، و گری س. بوستر، دانشگاه ایالتی پنسیلوانیا.

جریلین مک لران، باستان‌شناس و ویراستار، در آخرین لحظه قدم پیش گذاشت و برای بازبینی نهایی فصول، جستجو و حذف زواید، تصحیح قواعد و سبک نگارش، یافتن ارجاع‌های از قلم افتاده، و موارد دیگر کمک‌های ارزشمندی نمود. ما عمیقاً مدیون وی هستیم. از بذل توجه و دقت با متانت وی کمال امتنان را داریم.

کارکنان میفیلد کمکی فوق‌العاده بوده‌اند و ما از کارلا وایت، ویراستار تولید؛ رابین موارت، ویراستار هنری؛ مارتی گراناهان، ویراستار حقوقی و مجوزها؛ و بو دی ویت سرویراستار تشکر می‌نماییم.

در عین حال، بهترینها را برای جن بیٹی، ویراستار ارشد شرکت انتشاراتی میفیلد منحصر می‌دانیم. صبر و شکیبایی وی بی‌همتاست و برای گردآوری و جمع شدن این مجلد زمان لازم را فراهم کرد. بارها عقیده وی را با ایمان به اینکه کتاب روزی پایان خواهد یافت آزمودیم. حمایت مداوم و انگیزش‌های ضروری وی طرح را در حرکتی رو به جلو نگه داشت و هدف وی در انتشار آن پیش از پایان قرن بیستم محقق شد. سپاس ما از همراهی وی در قالب کلمات نمی‌گنجد.

چاپ هفتم روش‌های میدانی در باستان‌شناسی به رابرت ف. هایزر فقید (۱۹۱۵-۱۹۷۹) تقدیم می‌شود. همراه با انتشار مبانی روش‌های میدانی باستان‌شناسی که راهنمایی در کمتر از ۱۰۰ صفحه بود و انتشارات ملی میلبرا آن را در کالیفرنیا و در سال ۱۹۴۹ منتشر می‌کرد، هایزر ویراستاری مجموعه‌ای از کتب روش‌های میدانی را آغاز کرد. در اصل قصد بر این بود که کتاب راهنمایی برای باستان‌شناسی کالیفرنیا مرکزی باشد، اما گرایش در بازبینی روش‌های میدانی به گسترش ویراسته‌های کتاب انجامید، از جمله ویراست ۱۹۶۷ آن که همراه با جان آ. گریهم (انتشارات ملی، پالو آلتو) و ویراست ۱۹۷۵ هستر، هایزر و گریهم (انتشار از سوی میفیلد، جانشین انتشارات

ملی) بود. هایزر این کتابها را نه به عنوان مبانی چگونه باستان‌شناسی کردن، بلکه بیشتر به صورت راهنما برای رویکردهای مختلفی تلقی می‌کرد که باستان‌شناسان در پیمایشها، حفاریها و مستندسازی محوطه‌های مختلف در مناطق گوناگون به کار برده‌اند. وی همچنین حس می‌کرد که نقل قولهای گسترده به منظور نشان دادن به دانشجویان و افراد حرفه‌ای در ادبیاتی وسیع‌تر درباره باستان‌شناسی میدانی و پیشینه آن اهمیت خواهد داشت. با فرض حوزه تحت پوشش گسترده و کتابنامه‌ای طولانی در ویراست حاضر فکر می‌کنیم که روح وی خرسند باشد.

در نهایت از خانواده‌های خود برای بردباری و تشویق‌هایشان طی آماده‌سازی کتاب تشکر می‌نماییم.

نامس ر. هستر

هری ج. شیفر

کنث ل. فیدر

مقدمه مترجمان

ترجمه کتابی را که با عنوان روشهای میدانی باستان‌شناسی پیش رو دارید یکی از مهم‌ترین منابع این درس محسوب می‌شود که نویسندگان امریکایی آن نیز کتاب خود را بیشتر با مقاصد آموزشی به تحریر در آورده‌اند. کتاب مذکور را نمی‌توان در نوع خود در زمینه روشهای باستان‌شناسی منحصر به فرد دانست، زیرا در مورد کاربرد روشهای گوناگون، کتابهای دیگری وجود دارد که آن روشها را با جزئیات بیشتری توضیح داده و تشریح کرده‌اند، با وجود این، جامع‌نگری و بیان ساده و روانی که در آن به کار رفته است از جمله مزایای این کتاب محسوب می‌شود. همچنین نگاه آموزشی گام به گام آن در انتقال مفاهیم و توجه به استعداد یادگیری کاربران، همراه با دقت و تسلط بیش از حدی که نویسندگان در زمینه‌های تخصصی به کار برده‌اند، از مزایای ویژه کتاب محسوب می‌شود. آنچه می‌توان در مورد یکی از ویژگیهای متن اصلی این کتاب در اینجا گفت این است که نویسندگان مذکور، کاوشهای میدانی را از نظر روش‌شناسی، فرایندی عملی و نظری دانسته و آن را به شکلی روشمند، تحقیقی یکپارچه قلمداد می‌کنند تا یک اقدام فیزیکی صرف. با این دیدگاه، کاوش شامل مجموعه‌ای از روشهای علمی و فنی پیچیده است که همه آنها دارای توجیه روش شناختی بوده و قبل از اینکه به کار گرفته شوند در بستر پژوهشهای کلی مربوط به آن مکان یا محوطه، و در قالب طرحها یا فرضیه‌های تحقیقاتی مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. آنچه این کتاب به درستی نشان می‌دهد این است که نباید تصور کنیم کاوش عملی است که طی آن باستان‌شناس زمین را می‌کند، اشیاء کشف شده را جمع‌آوری می‌کند و سپس آنها را برای تماشای مردم در موزه‌ها قرار می‌دهد. این نگاه به کاوش ممکن است در نگاه مردم غیر حرفه‌ای تا حدی صحیح باشد، ولی اصولاً با نگاه باستان‌شناسی علمی همخوانی ندارد، زیرا در آن صورت، روشهای عملی وی صحت نداشته و نتایجی که وی انتظار دست یافتن به آنها را دارد محقق نخواهد شد. ناگفته پیداست که تأمین همه موارد فوق (و حتی موارد بیشتر) محتاج آگاهی از

کلیه اصول و قواعد باستان‌شناسی علمی و نگاهی سازمان یافته به مدارک باستان‌شناختی است. زیرا باستان‌شناسان قبل از اینکه کلنگ خود را برای کاوش به کار گیرند فعالیت‌های متعددی را در ارتباط با آن به انجام می‌رسانند و بعد از اتمام مرحله عملی کاوش نیز آنان برای به دست آوردن نتیجه، مسیرهای بسیار طولانی را از محوطه تا آزمایشگاه پیموده و با انجام تحلیلهای طاقت فرسا به استنتاجهای مورد نظر خود دست می‌یابند. آنچه یک کاوش باستان‌شناسی را از نظر علمی و فنی متمایز می‌کند علاوه بر قابلیت‌های کاوشگران به روشها و رعایت معیارهای مربوط به آن نیز بستگی دارد. با وجود این ممکن است اصول و معیارهای روشهای کاوش در نظر بعضی، تیزهوشی و ابتکارهای شخصی خودشان باشد و همواره بکوشند تجارب شخصی را مقدم بر رعایت قواعد اعمال کنند. به هر حال، آنچه مسلم است این است که کاوشهای علمی باستان‌شناسی مدرن امروز به دلیل ماهیت میان رشته‌ای و ضرورت همکاریهای متخصصان رشته‌های دیگر، کمتر در حیطه تواناییهای تجربی افراد قرار دارد، گرچه به ابتکارهای شخصی و تجارب آنها نیز می‌توان به عنوان بخشی از پیش زمینه‌های موفقیت توجه کرد. در این کتاب نویسندگان در بخشهای متفاوتی، تمام تجارب فعالیت‌های میدانی خود را به روشنی و با جزئیات قابل درکی تشریح می‌کنند. وقتی آن بخشها در تداوم روشمندی کنار هم قرار می‌گیرند با ترکیب خود، از ابتدا تا انتها، یک برنامه جامع فعالیت میدانی را به نمایش می‌گذارند و همین امر مزیت آن را نسبت به کتابهای مشابه دیگر در پی دارد. در ترجمه این کتاب، مطلبی چالش برانگیز برای مترجمان وجود داشته و ممکن است بعضی از همکاران یا بعضی از متخصصان این رشته به حق این نقد را مطرح کنند که مباحث این کتاب به رغم دیدگاه علمی آن از مواد یا مصداقهای کاوشهای مناطقی استفاده کرده است که احتمال دارد این گونه مواد یا این گونه محوطه‌ها در سرزمین ما وجود نداشته باشند و از نظر فنی ما باید روشهایی را در ارتباط با محیطها و مواد بومی خود ابداع کنیم و توسعه دهیم. این در حقیقت یک نقد منطقی است و ما نیز باور داریم که ویژگیهای محیطهای باستان‌شناسی ایران، نوع مواد موجود در آنها و همچنین نوع پرسشها و نیازهای تحقیقاتی ملی و منطقه‌ای می‌تواند تا حدودی با موارد مشابه در این کتاب متفاوت باشد و به همین دلیل نیز یک تعلق چند ساله برای یافتن جایگزینهای مناسب برای آن، که احتمالاً می‌بایستی به صورت تحقیق و تدوین در روشهای عملی کاوش بر اساس داده‌های ایرانی انجام می‌گرفت صورت پذیرفت. این رویکرد احتمالاً طرفداران زیادی دارد، ولی ممکن است به این نکته نیز واقف باشند که گرچه همه ساله کاوشهای ارزشمندی در ایران انجام می‌گیرد و یافته‌های بی‌نظیری را در معرض دید جهانیان قرار می‌دهند، ولی در بسیاری از آنها اطلاعات حاصل به‌گونه‌ای مستند و منتشر نیستند که بتوان از مجموعه آنها اصول و قواعدی را برای تدوین نظام عملی کاوشهای میدانی استخراج کرد. بنابراین محققان ایرانی نباید کتاب حاضر را به عنوان دستورالعمل یا راهنمای کاوشهای خود تلقی کنند، زیرا با توجه به خصوصیات ویژه داده‌های باستان‌شناختی ایران که به آنها اشاره شد محققان ممکن است در میدان عمل کاملاً بر روشهای ابداعی خود متکی باشند. در عین حال، ارزشهای مطرح شده در این کتاب نیز می‌تواند محققان را در طراحی طرحهای پیشرفته تحقیقات میدانی، مسیرهای دستیابی به اطلاعات و استنتاجهای نهایی به خصوص برای افرادی که در ابتدای تجارب کاوشهای میدانی خود هستند بسیار رهنمون باشد.

فکر اولیه انتخاب کتاب برای ترجمه و احساس ضرورت تقویت دانشهای صورت «سمت» عملی باستان‌شناسان، از سوی همکاران محترم گروه پژوهشی سازمان پذیرفت و ما در تمام مدت ترجمه نیز از یاری آنان سود بردیم و بدین وسیله از همه آنان که از مرحله پیشنهاد کتاب تا ویراستاری و تولید آن نقش داشته‌اند تشکر می‌نماییم. در بعضی مراحل ترجمه کتاب نیز بیشتر از همه از همکاری آقای دکتر روح‌الله یوسفی زُشک بهره بردیم و جای دارد که سپاس قلبی خود را به ایشان اعلام نماییم.

گرچه بسیار تلاش کردیم تا هیچ واژه نامأنوسی در متن ترجمه وجود نداشته باشد و آن را حتی‌المقدور برای خواننده فارسی زبان سلیس و روان نماییم با وجود این، خوانندگان گاهی مخالف آن را خواهند دید و این به سبب رعایت کامل حق نویسندگان متن اصلی بوده است که ما خود را مقید به آن می‌دانیم. امیدواریم ترجمه این کتاب چشم‌اندازهای علمی جدیدی را در زمینه کاربرد روشهای میدانی برای محققان به ارمغان آورد و آنان را در ابداع روشهای منحصر به فرد خودشان یاری نماید.

ضمناً متذکر می‌شویم که به علت حجم بالای منابع اصلی کتاب امکان آوردن همه آنها در این مجلد امکان‌پذیر نشد و به همین دلیل علاقه‌مندان می‌توانند جهت دسترسی بیشتر به آن به سایت سازمان به نشانی: www.Samt.ac.ir مراجعه کنند.

کمال الدین نیکنامی

صبری حسین